

อิทธิพลของย่านาคที่ส่งผลต่อความเชื่อของคนไทย

Yaa Naak's influence on Thai people's beliefs

กมลพัทธ์ โพธิ์ทอง¹

Kamonpat PHOTHONG

E-mail: kamonpat.pohtong@gmail.com

บทคัดย่อ

ความเชื่อเรื่องแม่น้ำนาคเป็นความเชื่อที่ปรากฏในสังคมไทยมาเป็นเวลานานร้อยปี เป็นเรื่องราวของผู้หญิงตนหนึ่งที่ทวงสามี โดยเล่าต่อกันมาในรูปแบบปากต่อปากหรือมุขปาฐะ ความเชื่อเรื่องแม่น้ำนาคพระโขนงยังปรากฏอยู่ในความเชื่อของคนไทย ปัจจุบันมีศาลแม่น้ำนาคตั้งอยู่ ณ วัดมหาบุศย์ เขตสวนหลวง จังหวัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นที่สักการะ เคารพบูชาของบุคคลทั้งใน และนอกพื้นที่ บุคคลเหล่านี้จะเรียกแม่น้ำนาคด้วยความเคารพว่า “**ย่านาค**” อิทธิพลของย่านาคที่ส่งผลต่อความเชื่อของคนไทย พบว่ามี ดังนี้ 1.อิทธิพลต่อความเชื่อเกี่ยวกับย่านาคเรื่องความรัก ศาลย่านาคเป็นสัญลักษณ์ของความรักที่เป็นอมตะ แต่เมื่อขอพรแล้วความศักดิ์สิทธิ์บังเกิดสมดังใจหวัง สิ่งหนึ่งที่คู่รักต้องมีคือ “**ความซื่อสัตย์**” 2. อิทธิพลต่อความเชื่อเกี่ยวกับย่านาคเรื่องการเกณฑ์ทหารของชายไทยในช่วงจับใบดำใบแดงในการเข้าเป็นทหารกองประจำการ ถ้ามีชายไทยคนใดที่ไม่ต้องการติดทหาร ซึ่งเชื่อว่าท่านไม่ชอบการเป็นทหาร เพราะทหารทำให้ท่านกับสามีต้องพรากจากกันและ 3.อิทธิพลต่อความเชื่อเกี่ยวกับย่านาคเรื่องโชคลาภ ส่วนมากผู้คนมักมาขอให้ถูกหวย ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความเชื่อส่วนบุคคลแต่หลายคนก็แวะเวียนมาราบไว้ก็เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและขอพรเพื่อให้ตนเองมีความสบายใจมากขึ้น

คำสำคัญ : ย่านาค ความเชื่อของคนไทย

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร (Ph.D)

Abstract

The belief about Mae Naak has long been one of the beliefs that stay with Thai society for a very long time. Story of Mae Naak is the legend about a woman who is jealous of her husband. The story has been passed down for more than one hundred years and usually spread in the form of word of mouth or oral literature. The belief about Mae Naak is still presented in Thai's society. Mae Naak's shrine is located on Wat Mahabut, Suan Laung district, Bangkok. This shrine is one of the most worshipped shrines for the local and tourists. People who come to worship the shrine will respectfully call Mae Naak as "Yaa Naak". The influence of Yaa Naak that affects Thai people's belief is showed as 1) The influence about love life; Yaa Naak's shrine represents as an eternal love for the couple. But to make that happen, the couple must have "honesty" in each other. 2). The influence for Thai men who are not willing to get enlisted into the army during the army conscript as Yaa Naak doesn't like the military service as it caused separation between Yaa Naak and her husband. Finally, 3). The influence about fortune, people came to this shrine to pay respect and wish to win the lottery for fortune. Nevertheless, it is up to the personal beliefs. But many came here to pay respect for self-prosperity and wish to the peace of mind.

Keywords : Yaa Naak, Thai people's beliefs

บทนำ

ความเชื่อเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมมนุษย์มาช้านาน เป็นสิ่งที่ควบคุมให้มนุษย์มีแบบแผนในการดำรงชีวิต และถือว่าเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างหนึ่ง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสมัยโบราณที่มีความเจริญทางด้านวิชาการน้อย ความเชื่อจึงเกิดจากการเกิดขึ้น และการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นการบันดาลให้เกิดขึ้นจากอำนาจของเทวดา พระเจ้า หรือภูตผีปีศาจ ดังนั้นเมื่อเกิดปรากฏการณ์ต่างๆ ขึ้น คนไทยมีความเชื่อที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษด้วยกันในทุกท้องถิ่น และความเชื่อเรื่องต่างๆ นั้นแตกต่างกันออกไปตามสภาพของวัฒนธรรมที่รับมาจากบรรพบุรุษในอดีต ธวัช ปุณโณทก (2528 : 42) ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อ คือ การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์นั้นๆ หรือสังคมมนุษย์นั้นๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับ และให้ความเคารพเกรงกลัวสิ่งเหล่านั้น เรียกว่าความเชื่อ ฉะนั้นความเชื่อจึงมีขอบเขตกว้างขวางมาก ไม่เพียงแต่จะหมายถึงความเชื่อในดวงวิญญาณทั้งหลาย (*belief in spiritual beings*) ภูตผี คาถาอาคม โขคลาง ไสยเวทต่างๆ ยังรวมถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มนุษย์ยอมรับนับถือ เช่น ต้นไม้ (*ต้นไม้โพธิ์ ต้นไทร*) ป่าเขา เป็นต้น ขณะที่ ประชิด สกฤษณ์พัฒน์ (2546 : 42) ได้ให้ความหมายของความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของคนในอดีตที่สืบทอดกันมา และมีผลต่อพฤติกรรมและการแสดงออกของบุคคลและกลุ่มชน โดยไม่คำนึงถึงเหตุผล ความเชื่อจะมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น สรุปได้ว่า ความเชื่อ คือ การยอมรับต่อสิ่งนั้นๆ ทั้งความเชื่อที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีตและความเชื่อที่กลุ่มคนสร้างขึ้นมา ความเชื่อได้ส่งผลต่อการปฏิบัติตนของคนกลุ่มชนด้วย

ลักษณะความเชื่อของมนุษย์มีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อม ถิ่นฐาน มีการติดต่อกับสังคมภายนอกมีการรับเอาวัฒนธรรมอื่นมา ดังที่ ประมวญ ดิคนิสนัน (2522 : 4) ได้กล่าวว่าความเชื่อของคนในสังคมไทยมีการปรับเปลี่ยนไปจากความเชื่อดั้งเดิมพอควร ทั้งนี้เพราะการได้ติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอกทำให้ได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมอื่นๆ จนทำให้สภาพสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง ดังเช่นที่ ศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธน ได้กล่าวถึงในหนังสือเรื่อง วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ของไทย ว่าเริ่มแรกนั้นความเชื่อของคนไทยแต่เดิมคงไม่ต่างจากชาติอื่นๆ คือ เชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นว่ามีอำนาจเหนือคนอาจบันดาลให้ทั้งคุณ และโทษ ความเชื่อดังกล่าวเป็นการเชื่อถือผีสงฆ์เทวดา

วัดมหาบุศย์ หรือที่ผู้คนมักเรียกกันว่า “วัดแม่นาคพระโขนง” เหตุที่เรียกเช่นนี้ เพราะภายในวัดมหาบุศย์ มีศาลแม่นาค หรือ “ย่านาค” ตั้งอยู่ ผู้คนจึงพากันเรียกว่า วัดแม่นาคพระโขนง แม่นาคพระโขนง เป็นชื่อที่คนไทยทุกคนรู้จักถึงตำนานความรักอันแรงกล้าของหญิงสาวที่เฝ้ารอสามีกลับมาจากสงคราม ศาลย่านาคนั้นอยู่ในวัดมหาบุศย์ ซอยอ่อนนุช 7 เดิมเป็นศาลที่ผู้คนสมัยก่อนมักจะมาขอเรื่องความรักเป็นส่วนใหญ่ ขอห่วยเป็นส่วนน้อยแต่เมื่อมีคนมาขอแล้วถูกห่วยอยู่เรื่อย ๆ ในระยะหลังเลยมีคนมาขอห่วยกันมากขึ้น สำหรับของที่นำมาเช่น ไห้ว ขอนแฉะ นำให้ท่านนำชุดไทยสำหรับเด็ก ชุดเด็ก เพราะตามตำนานนั้นย่านาคเป็นคนที่รักลูกมาก แสดงให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องแม่นาคก็เป็นหนึ่งในความเชื่อที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลานาน เรื่องราวแม่นาคพระโขนงปรากฏอยู่ทั่วไปตามความเชื่อของคนไทย เป็นเรื่องราวของผีผู้หญิงคนหนึ่งที่ถูกสามี ปรากฏมานานับร้อยปี เล่าต่อกันมาด้วยปากต่อปากหรือมุขปาฐะ ดังที่ อเนก นาวิกมูล (2543 : 25) ได้กล่าวไว้ ในหนังสือเปิดตำนานแม่นาคพระโขนง ว่าสิ่งที่สามารถยืนยันคำกล่าวนี้ได้ดีที่สุดในหนังสือชีวิตและงานของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระนิพนธ์ ม.จ.หญิง พูนพิศมัย ดิศกุล ซึ่งสำนักพิมพ์คลังวิทยา รวมพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2517 ในตอนท้ายสุดจึงทรงกล่าวว่า เมื่อสมเด็จพระยายังเป็นนายทหารรักษาวังหลวง ประมาณ พ.ศ.2420 สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอทรงเสด็จตามคนเข้าออกประตูวังว่า ในบรรดา 4 ชื่อนี้รู้จักใครบ้าง 1. ท่านขรรค์ไชย (สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 1) 3. จำไม่ได้ว่าใคร 4. อีนาคนาคพระโขนง ปรากฏว่าคนรู้จักอีนาคนาคพระโขนงมากที่สุด ต่อมาได้มีการนำเรื่องราวของแม่นาคมาทำภาพยนตร์หลายต่อหลายภาค มีการเสริมเติมแต่งข้อมูลเพื่อเพิ่มอรรถรสในการชม มีการเล่าสืบต่อกันมาอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะวัดมหาบุศย์ เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร ปรากฏเรื่องราวของแม่นาคอย่างชัดเจน มีศาลแม่นาคตั้งอยู่ ซึ่งเป็นสิ่งที่สักการบูชาอย่างมากของบุคคล รวมถึงมีอิทธิพลต่อชาวบ้านในบริเวณนั้น ซึ่งผู้เขียนบทความนี้จะเรียกแม่นาคว่า “ย่านาค” ตามคำเรียกของคนในชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาด้านน่ายานาคบริเวณวัดมหาบุศย์ เขตสวนหลวง จังหวัดกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของย่านาคที่มีผลต่อความเชื่อของคนไทย

ตำนานย่านาคแห่งวัดมหาบุศย์ เขตสวนหลวง จังหวัดกรุงเทพมหานคร

วัดมหาบุศย์เป็นวัดโบราณ สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เมื่อประมาณ พ.ศ.2305 ก่อนกรุงศรีอยุธยาแตก 5 ปี เล่ากันว่าเดิมชื่อ “วัดสามบุตร” กล่าวคือ บุตรชายสามคนพี่น้อง ร่วมกันสร้าง ต่อมากลายเป็นวัดร้าง ต่อมาเมื่อพระมหาบุศย์จากวัดราชบูรณะ กรุงเทพฯ ได้มา

เยี่ยมญาติโยมของท่านซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่แถวคลองพระโขนง ในเวลานั้นชาวบ้านทุ่งพระโขนงจึงได้พร้อมใจกันนิมนต์ให้ท่านมาอยู่วัดสามบุตร เพื่อช่วยเป็นผู้นำในการสร้างวัดขึ้นใหม่ เมื่อมีการซ่อมสร้างวัดนี้เสร็จแล้วชาวบ้านจึงเปลี่ยนนามวัดใหม่จาก **“วัดสามบุตรเป็นวัดมหาบุตร”** ตามนามของพระมหาบุตร ภายหลังได้เปลี่ยนแปลงไปตามแนวของภาษาไทย จึงเขียนชื่อวัดเป็นเป็นทางราชการว่า วัดมหาบุศย์ ดังที่เห็นและใช้อยู่ตราบนปัจจุบัน แต่ยังมีประชาชนนิยมเรียกอีกนาม หนึ่งว่า **“วัดแม่เนาพระโขนง”**

พระศรีสมโภช(บุตร) ผู้สร้างวัดมหาบุศย์เล่าเรื่องอ่าแตงนาคพระโขนงถวายพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส (วัดโพธิ์) เสด็จจุฬาลงกรณ์ของนายกุลลาบว่า ในรัชกาลที่ 3 อ่าแตงนาคบุตรขุนศรีนายอำเภอบ้านอยู่ปากคลองพระโขนงเป็นภรรยานายชุ่ม ตัวโขนทศกัณฐ์ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรี อ่าแตงนาคคลอดลูกตาย นายชุ่มเอาศพไปฝังไว้ที่ป่าช้าวัดมหาบุศย์ เมื่อฝังแล้วก็ได้ทำเป็นปีศาจหลอกหลอน แต่เพราะนายชุ่มเป็นคนมั่งมีและมีบุตรชายหญิงหลายคนซึ่งล้วนแต่ยังไม่ได้ออกรื้อน บุตรของนายชุ่มผู้หวังสมบัติกลัวบิดาจะมีภรรยาใหม่แล้วลูกๆ จะพากันอดตายจึงทำอุบายใช้คนไปขว้างปาผู้ที่พายเรือผ่านไปมาตามลำคลองตรงป่าช้าที่ฝังศพอ่าแตงนาค ทำผีหลอกผู้คนตลอดคล้ายแม่หลอกหลอนชาวบ้านจนกลัวกันทั้งพระโขนง พระศรีสมโภชได้เล่าถวายสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวท่านนี้กล่าวถึงตำนานของย่านาค หรืออ่าแตงนาค เป็นผีตายทั้งกลมที่เป็นที่รู้จักกันดีของไทย เชื่อว่าเรื่องของแม่นาคเกิดขึ้นจริงในสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ปัจจุบันมี ศาลแม่นาคตั้งอยู่ที่วัดมหาบุศย์ เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร ตำนานของย่านาคพระโขนง เกิดขึ้นที่ริมคลองพระโขนง เล่าต่อกันมาว่า ณ ที่นั้นมีเรือนหลังเล็กของแม่นาคกับทิดมาก ในช่วงที่แม่นาคตั้งท้อง บ้านเมืองเกิดศึกสงคราม ทิดมากถูกเรียกไปเป็นทหารเกณฑ์ ส่วนแม่นาคต้องอยู่บ้านตามลำพัง แม่นาคสิ้นใจตายขณะคลอดลูก ด้วยความรักความผูกพัน แม่นาคเฝ้ารอจนทิดมากกลับมาและอยู่กินด้วยกัน ต่อมาเมื่อทิดมากรู้ว่านางนาคเป็นผีตายทั้งกลม จึงตัดสินใจไปอาศัยอยู่ที่วัดมหาบุศย์ ผีนางนาคโกรธมาก จึงได้ออกอาละวาด หลอกหลอนผู้คนให้หวาดกลัว สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) รู้เหตุปีศาจนางนาคกำเริบ จึงลงไปปราบแล้วเจาะเอากะดูหน้า ผาศพนางนาคมาทำหัวปั้นเหน่งคาดเอาติดตัวตลอด ผีนางนาคจึงสงบลงได้ มีนักวิชาการด้านคติชนวิทยาได้กล่าวถึงตำนานของย่านาคไว้หลายท่าน เอนก นาวิกมูล (2543) ได้กล่าวเกี่ยวกับประวัติของแม่นาคไว้ในหนังสือเรื่องเปิดตำนานแม่พระโขนง ว่าจะเป็นวันเดือนปีใดไม่ทราบแน่ชัด ด้าน พาณี ศรีวิภาต (2545) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่องนางนาคพระโขนง ได้กล่าวเกี่ยวกับประวัติของแม่นาคไว้ว่า หนังสือเรื่องอนุสรณ์งานพระราชทาน

เพลงศพ นายชลิต สุวดี ได้เขียนเรื่องแม่นาคว่า ครั้นเมื่อนางนาคบ้านพระโขนง เขาตายทั้งกลม ปีกาของนางนาคได้กำเร็บ เขาถือกันต่อมาว่าปีกาของนางนาคเป็นรูปคนช่วยฟื้นคืนชีพให้นาได้จนทำให้ผู้มีเมียใหม่ไม่ได้ ปีกาของนางนาคที่ยาวถึงควานหลอกหลอน คนเดินผ่านบริเวณคลองพระโขนงต้องแลเห็นปีกาของนางนาคโหนตัวบนต้นโพธิ์ ต้นไทรบ้าง พระสงฆ์ในวัดมันก็ล้อเล่น จนกลางคืนพระภิกษุสามเณรต้องนอนรวมกัน ถ้าปลุกไปนอนองค์เดียวเป็นต้องถูกปีกาจับจนจนขึ้นนั่งกลางคืนก็ต้องหยุดเขาลงเพราะกลัวปีกาของนางนาคไปหมด พวกหมอผีไปทำเป็นพวกวิเศษตั้งพิธี มนต์เข้ามานั่งแลบลั่นเหล็กตากจนเจ้าหมอต้องเจ๊งเพราะมันหลายคน เจ้าของบ้านกลัวนางนาคเลยมุดหัวเข้ามุ้ง ขโมยเก็บเอาของไปสบาย คำลงก็ต้องล้อมต้องนั่งกองกันยั้งรุ่งก็มี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) ท่านรู้เหตุปีกาของนางนาคกำเร็บเหลือมือหมอ ท่านจึงลงไปค้างที่วัดมหาบุศย์ในคลองพระโขนง พอค่ำท่านก็ไปนั่งที่ปากหลุม แล้วท่านเรียกนางนาค ปีกาขึ้นมาสันทนา กัน ฝ่ายปีกาของนางนาคก็ขึ้นมาพูดจาตกลงกันอย่างไม่ว่าไรไม่ทราบ สุดท้ายที่สุดท่านได้เจาะเอากระดูกหน้าผากนางนาคที่เขาฝังไว้มาได้

จากหลักฐานที่ยืนยันได้ว่า เรื่องแม่นาคพระโขนงเป็นเรื่องที่เล่าขานกันมาแต่อดีตคือหลักฐานจากการค้นคว้าของ เอนก นาวิกมูล (2543: 23) ได้เขียนถึงเรื่องนี้ว่า หลักฐานรุ่นเก่าแก่ที่สุดที่ผู้เขียนเคยพบและนำมาเผยแพร่ พ.ศ. 2522 คือ ข้อเขียนของ ก.ศ.ร. กุหลาบ (พ.ศ. 2377-2464) ที่เขียนลงในหนังสือสยามประเภท ฉบับมีนาคม ร.ศ. 118 พ.ศ. 2442 ในสยามประเภทฉบับดังกล่าวมีผู้อ่านคนหนึ่งซึ่งใช้นามแฝงว่า “ผู้รับสยามประเภทแต่เดิม” เขียนคำถามในรูปโคลงสี่สุภาพถามนายกุหลาบผู้รอบรู้เรื่องเก่าว่า เรื่อง “นางนาคปิกานั้น เป็นไฉนหนะพ่อ” คนเขาลือกันมาแต่โบราณว่าอาจช่วยฟื้นท่านาได้ ข้อเท็จจริงเป็นอย่างไรโปรดช่วยอธิบาย และจากนั้นนายกุหลาบเป็นคนเขียนถึงแม่นาคเป็นคนแรก ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ว่า “ผัวนางนาค” ชื่อ “นายชุ่ม” โดยเขียนใน “สยามประเภท” ฉบับวันเสาร์ที่ 10 มีนาคม ร.ศ. 118 (พ.ศ. 2442) ว่าอำแดงนาค เป็นบุตรขุนศรี นายอำเภอ บ้านอยู่ปากคลองพระโขนง “เปนภรรยานายชุ่ม ตัวโชนทศกรรฐ์ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษมนตรี อำแดงนาคมีครรภ์ คลอดบุตรถึงอนิจกรรม นายชุ่ม ทศกรรฐ์สามี นำศพอำแดงนาคภรรยาไปฝังที่ป่าช้าวัดมหาบุศย์นี้ พระศรีสมโภช (บุค) วัดสุวรรณ เปนผู้สร้างวัดมหาบุศ แต่ท่านยังเปนมหาบุศในรัชกาลที่ 2...”

อิทธิพลของย่านนาคที่ส่งผลต่อความเชื่อของคนไทย

เรื่องราวของแม่นาคพระโขนงสะท้อนให้เห็นความเชื่อของคนไทยร่วมสมัยและตราบนปัจจุบัน เช่น เชื่อว่าชื่อสี่แยกมหานคร ที่เขตดุสิตในปัจจุบัน มาจากการที่แม่นาคอาละวาดขยาย

ตัวให้ใหญ่ และลั่นกลั้วรัชกาลที่ 4 ก็ยังเคยเสด็จทอดพระเนตรด้วย หรือ เชื่อว่าพระที่มาปราบ
 แม่นาคได้นั้นคือสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) เป็นต้น อีกทั้งยังเชื่อว่าท่านเป็นผู้เจาะ
 กะโหลกที่หน้าผากของแม่นาคทำเป็นบันหน่ง เพื่อสะกดวิญญาณแม่นาค และได้สร้างห้อง
 เพื่อเก็บบันหน่งขึ้นนี้ไว้ต่างหาก หรือหม่อมราชวงศ์ศีกฤทธิ ปราโมช (2468) ได้เขียนบันทึก
 เอาไว้ว่า ซึ่งเป็นสมัยที่ท่านยังเป็นเด็ก ท่านเคยเห็นเรือนของแม่นาคด้วย เป็นเรือนลักษณะ
 เหมือนเรือนไทยภาคกลางทั่วไปอยู่ติดริมคลองพระโขนง มีเสาเรือนสูง มีห้องครัวอยู่ด้านหลัง
 ซึ่งปัจจุบันนี้ได้ถูกรื้อถอนไปแล้ว และยังคงขึ้นไปบนศาลาการเปรียญของวัดมหาบุศย์ด้วย ใน
 ขณะนั้นศาลาการเปรียญหลังใหม่ บนฝาเพดานมีรอยเท้าเปื้อนโคลนคล้ายรอยเท้าคนเหยียบ
 ย่ำไปมาหลายรอย สมการบอกว่าเป็รอยเท้าของแม่นาค

การศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดสนามข้อมูลที่วัดมหาบุศย์และชุมชนวัดบุษย์ เขตสวนหลวง
 จังหวัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงคติชน โดยการรวบรวมข้อมูลนั้นสามารถแบ่ง
 ออกได้ 2 ประเภท คือ ข้อมูลที่ได้จากภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ การบันทึกภาพด้วยกล้อง
 ถ่ายรูป และการบันทึกภาพด้วยกล้องวิดีโอ อีกส่วนหนึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเอกสาร
 และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคติชน โดยลงพื้นที่จริง วันที่ 18 กรกฎาคม 2559 เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการทางคติชน ด้วยกล้องบันทึก
 ภาพ เครื่องบันทึกเสียง แล้วจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ว่าชาวบ้านในชุมชนวัดมหาบุศย์มีการเล่า
 เกี่ยวกับตำนานย่านาคว่าอย่างไรและย่านาคได้ส่งอิทธิพลอย่างไรต่อคนในชุมชนบ้าง

1. นายพวน ช้างเจริญ อายุ 68 ปี อาชีพ ช่างปั้น

ลุงพวนเป็นผู้ที่ปั้นรูปแม่นาคที่อยู่ในศาลที่วัดมหาบุศย์ซึ่งลุงพวนได้ให้ข้อมูลในการปั้น
 รูปแม่นาคว่า ลุงเคยบวชอยู่ที่วัดมหาบุศย์ ตอนนั้นหลวงพ่อดูปากนัยยังไม่ชรา ลุงได้นั่งสมาธิ
 กับท่าน เมื่อจิตสงบ จิตคิดแต่บุญทำให้จิตเป็นดวงเดียวกัน พอจิตมั่นคงความชัดเจนของชีวิต
 ก็ตามมา เมื่อครั้งปฏิบัติสมาธิก็ได้เห็นสมาธิบริเวณที่เก็บศพหรือสุสาน พอจิตสงบก็ได้เห็นนิมิต
 ขึ้นมาเป็นดวงจันทร์สว่าง มีเสียงออกมาจากดวงจันทร์นั้น บอกว่า **“รู้ไหมขณะนี้ เวลาที่เกิด
 ปรากฏการณ์อะไร และเสียงนี้เป็นเสียงของใคร”** เป็นการท้าทายให้เราตอบ ถ้าเราตอบถูกก็
 จะปรากฏภาพของสิ่งนั้นขึ้นมาทันที ลุงก็ตอบกลับไปว่ารู้ ท่านคือดวงวิญญาณเก่าแก่ของย่าน
 นาค พอพูดเสร็จก็ปรากฏเป็นภาพของหญิงชราคนหนึ่งอยู่กับเด็กมากมาย บอกว่าเรื่องราว
 ของท่านนั้นเกิดมานานแล้วตั้งแต่สมัยกรุงเทพยังไม่มี ตอนนั้นยังใช้ทางน้ำเป็นพาหนะ ถนน
 หนทางยังไม่มี ต่อมาวิญญาณก็มาปรากฏหลายครั้งเหมือนมาบอกว่าต้องการอะไร ซึ่งลุงก็ได้

ให้ในสิ่งที่วิญญานนั้นขอคือการปั้นรูปขึ้นมาตามสิ่งที่ได้เห็น พอปั้นรูปเสร็จจิตวิญญานก็ค่อยๆ ลอยมาอยู่ตรงศีรษะลอยต่ำและก็หายไปในรูปแบบนั้น ส่วนเรื่องเกี่ยวกับตำนานของท่านนั้น เรื่องบางเรื่องก็ไม่สามารถพูดได้

2. สิริโสภา อุมาวดี (นามสมมติ) อายุ 54 ปี อาชีพ หมอดู

คุณสิริโสภา ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตำนานของท่านว่า ตำนานของย่านาคนั้น ท่านคือผู้หญิงที่เก่ง มีประวัติที่ดังมาในเรื่องของความรัก ท่านไม่ชอบเรื่องการเกณฑ์ทหารเพราะแฟนของท่านเป็นทหาร ส่วนเรื่องที่โหดร้ายในภาพยนตร์นั้นก็เป็นการปรุงแต่งมากกว่า ส่วนตัวนั้นเคยมีประสบการณ์ในการเจอย่านาคและเชื่อเรื่องนี้มาก คือ วัดมหาบุษย์ไม่เคยได้เข้ามาเลย จนเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2556 มาทำบุญวันเกิดซึ่งตอนนั้นขาได้รับบาดเจ็บเดินลำบากและได้มาขอท่านให้เดินได้ตามปกติ ถ้าหายดีจะมานั่งดูหมอดูให้ พอกลับออกมาจากวัดก็ฝันเห็นผู้หญิงคนหนึ่งนั่งอุ้มลูกมาหา จากนั้นมาประมาณ 2-3 อาทิตย์ก็รู้สึกว้าวุ่นตัวเองดีขึ้นและก็ได้มานั่งดูหมอดูที่วัดให้ตามคำที่ขอ ในเรื่องของย่านาคที่มีอิทธิพลต่อชาวบ้านเยอะมาก ทั้งเรื่องของโชคลาง โชคลาภ

3. ยายเล็ก อายุ 72 ปี อาชีพ ชายของชำบริเวณศาลย่านาคที่วัดมหาบุษย์

ยายเล็กได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตำนานย่านาคว่า ตำนานของย่านาคนั้นเหมือนกับที่ทุกคนรู้จัก โดยส่วนตัวเชื่อในตัวท่านมากเคยมีประสบการณ์ในการเจอท่าน คือ วันนั้นกลับจากขายของก็เหนื่อยมากก็ได้หลับประมาณ 5-6 โมงเย็น ก็เห็นว่ามีคนหนึ่งขึ้นมานบนบ้านมาหา เป็นผู้หญิงใส่ชุดไทย ได้ถามว่า อยากได้อะไร ยายก็ตอบว่า อยากได้บ้านเป็นของตนเองสักหลัง พอพูดเสร็จ ยายก็สะดุ้งตื่นมากก็ไม่เจอใคร ตั้งแต่นั้นมาก็ขายของดีจนสามารถนำเงินไปสร้างบ้านได้

4. ยายพิกุล อายุ 77 ปี อาชีพ แม่บ้าน

ยายพิกุลเป็นคนที่อยู่ในชุมชนวัดมหาบุษย์ซึ่งได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติของย่านาคว่า ย่านาคเป็นผู้หญิงคนหนึ่งที่หวงสามีมาก ส่วนเรื่องอื่นก็เหมือนกับที่เราดูภาพยนตร์ ย่านาคจะให้โชคลาภกับคนที่ยากจนเท่านั้น

5. ลุงประพจน์ อายุ 60 ปี อาชีพ คำขาย

ลุงประพจน์ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างศาลใหม่ของย่านาคคือศาลที่เห็นในปัจจุบัน แต่เดิมศาลของย่านาคเป็นศาลไม้และตั้งอยู่บริเวณริมคลองพระโขนงซึ่งไฟไหม้บริเวณศาลเก่านั้น คณะกรรมการวัดก็ร่วมกันสร้างศาลใหม่ขึ้น ในส่วนของเรื่องประวัติของย่านาคนั้นก็เหมือนกับที่ทุกคนรู้จักและได้เคยได้ยินมาแต่อย่าท่านไม่ได้ดูร้าย คนไปปรุงแต่งเองมาก ความเชื่อของย่าที่ส่งอิทธิพลต่อคนในชุมชนที่เห็นได้ชัดคือ ด้านจิตใจ คนในชุมชนให้เคารพท่านมากและเป็นที่

ยึดเหนี่ยวจิตใจเวลามีเรื่องทุกข์ใจ การสร้างอาชีพ แต่เดิมคนในชุมชนจะมีการค้าขายหรือขายของในบริเวณที่ตั้งของศาลย่านาคซึ่งกล่าวได้ว่ามีศาลเกิดขึ้นก็มีธุรกิจการค้าเกิดขึ้น ระยะเวลาหลังคนนอกพื้นที่ก็มาทำมาหากินเยอะ

อย่างไรก็ตาม ความเชื่อเรื่องแม่น้ำคพระโขนง ปรากฏอยู่ในความเชื่อของคนไทย วัฒนธรรม วิถีมาบาศย์ ภายในซอยสุขุมวิท 77 (ถนนอ่อนนุช) เขตสวนหลวง จังหวัดกรุงเทพมหานคร ปัจจุบันนี้ศาลแม่น้ำคตั้งอยู่ ซึ่งเป็นที่สักการะบูชาอย่างมากของบุคคลในและนอกพื้นที่ โดยบุคคลเหล่านี้จะเรียกแม่น้ำคด้วยความเคารพว่า “ย่านาค” บ้างก็เชื่อว่าร่างของแม่น้ำคถูกฝังอยู่ระหว่างต้นตะเคียนคู่ภายในศาล โดยมีผู้มาบนบานขอในสิ่งที่ตนต้องการเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะเรื่องความรัก และเชื่อว่ายังมีสืบเชื้อสายจากแม่น้ำคมาจนถึงปัจจุบัน หนึ่งในนั้นคือ พิธี ทองเจือ ดารานักแสดงชื่อดังและสิ่งที่เชื่อว่าเป็นปิ่นแห่งที่ทำจากหน้าผากกะโหลกแม่น้ำค ปัจจุบันถูกครอบครองโดยนักสะสมพระเครื่องผู้หนึ่ง

อิทธิพลต่อความเชื่อเกี่ยวกับย่านาคเรื่องความรัก

ความเชื่อของคนไทยที่มีต่อย่านาคในเรื่องของความรัก ความซื่อสัตย์และความจงรักภักดีของแม่น้ำคที่มีต่อพี่มาก ซึ่งเป็นความรักของนางนาคที่ได้รับการกล่าวขานและเป็นเรื่องราวความรักอันแสนมั่นคงที่ฟังแล้วประทับใจมิรู้คลาย เพราะแม้แต่ความตายก็มีอาจพรากหัวใจรักของนางนาคจากนายมากได้ ด้วยเหตุนี้เองจึงก่อให้เกิดศาลย่านาคและผู้คนต่างหลงใหลกันมาขอพรเกี่ยวกับความรัก ขอให้ได้เจอเนื้อคู่ และเมื่อเจอเนื้อคู่แล้วจะต้องซื่อสัตย์ต่อกัน ศาลย่านาคเป็นสัญลักษณ์ของความรักที่เป็นอมตะ แต่เมื่อขอพรแล้วความศักดิ์สิทธิ์บังเกิดสมดังใจหวัง สิ่งหนึ่งที่คู่รักต้องมีคือ “ความซื่อสัตย์” เพราะตามตำนานความรักของย่านาคนั้นเป็นรักที่มั่นคง ดังนั้นหากใครมาขอพรจากย่านาคแล้วได้พรสมหวังก็ต้องมีความซื่อสัตย์ในรักให้มากเช่นกัน หรือคู่รักคู่ไหนที่ความรักมีปัญหาอยากจะทำขอให้รักมั่นคงก็สามารถทำได้เช่นกัน

อิทธิพลต่อความเชื่อเกี่ยวกับย่านาคเรื่องการเกณฑ์ทหาร

ความเชื่อเรื่องการเกณฑ์ทหารของชาวไทยในช่วงจับใบดำใบแดงในการเข้าเป็นทหารกองประจำการการไหว้สักการะเคารพบูชาไม่ให้เกิดทหารของเหล่าชายไทยที่ไม่พร้อมเข้าเป็นทหารที่ศาลย่านาค วัฒนธรรม วิถีมาบาศย์ช่วงปลายเดือนมีนาคมของทุกปี ด้วยเป็นความเชื่อที่มีมานานแล้วว่าถ้ามีชายไทยคนใดที่ไม่ต้องการติดทหารหรือญาติพี่น้องกลุ่มใดไม่ต้องการให้ลูกหลานต้องเป็นทหารจะต้องมาขอพรจากย่านาค ซึ่งก็จะสมหวังไม่ได้เป็นทหารสมใจ เพราะเชื่อว่าท่านไม่ชอบการเป็นทหาร เพราะทหารทำให้ท่านกับสามีต้องพรากจากกัน โดยใครขอให้ไม่ได้ติดทหารอย่างที่ว่า ก็จะทำบุญทำกุศล ชุติเครื่องประดับ ชุดเด็ก และดอกไม้มาถวายเป็นที่ขอจนได้

อิทธิพลต่อความเชื่อเกี่ยวกับย่านาคเรื่องโชคลาภ

ความเชื่อเรื่องโชคลาภ ส่วนมากผู้คนมักมาขอให้ถูกหวย หลังจากที่ผู้คนทราบว่าย่านาคเรียบร้อย ก็จะมีมาลั้งไห่ ที่ตั้งอยู่ด้านหน้ารูปปั้นย่านาค โดยภายในจะมีพลาสติก คล้ายรูปไข่ และระบุตัวเลขต่าง ๆ ไว้ เพื่อให้พ่อแม่พี่น้องที่ต้องการเสี่ยงโชคเข้ามาลองลั้งกัน ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความเชื่อส่วนบุคคลแต่หลายคนที่แวะเวียนมากราบไว้ก็เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และขอพรเพื่อให้ตนเองมีความสบายใจมากขึ้น

การสักการะบูชาย่านาค ให้จุดธูป 2 ดอก พร้อมดอกไม้หรือพวงมาลัย โดยอาจจะซื้อผ้าเจ็ดสีเจ็ดศอกมาพันรอบต้นไม้อ่างคนถวายของไหว้ เช่น ชุดไทย สำหรับแม่นาค หรือชุดเด็ก และของเล่นเด็กสำหรับลูกแม่นาค บางคนก็เอารูปวาดที่จินตนาการว่าเป็นแม่นาคมาถวาย รูปแบบของการบูชาที่แล้วแต่ความเชื่อของแต่ละคนก็อาจจะแตกต่างกันออกไป

ตำนานความเชื่อเรื่องบันแห่งย่านาคขึ้นส่วนกะโหลกหน้าผาก

คำว่า **“บันแห่ง”** มีความหมายถึง หัวเข็มขัด แต่ที่เรียกว่า **“บันแห่งแม่นาค”** เพราะว่าเป็นที่ลึงสถิตของวิญญาณแม่นาคพระโขนง ทั้งนี้ บันแห่งเป็นเครื่องรางที่มีชื่อเสียงที่สุดและถือว่าเป็นสุดยอดเครื่องรางที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ สืบเนื่องจากเรื่องราวน่าสะพรึงกลัว ของวิญญาณ จนเป็นที่มาถึงพระเกจิที่มีพุทธาคมรูปหนึ่ง คือ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) ได้ทำการส่งจิตวิญญาณ ของแม่นาค ด้วยวิธีการสะกด มีการเจาะที่จุดศูนย์รวมของจิต คือกระโหลกศีรษะด้านหน้า แล้วลงด้วยอักขระ เพียงไม่กี่ตัว ไว้บนแผ่นกระโหลกหน้าผาก ที่ถูกเจาะออกมา แล้วนำมาทำหัวประคตเคียนเอาไว้

หลวงพ่อฟิ่ง วัดบางปะกอก หรือ **“ท่านพระครูวิสุทธิ ศิลาจารย์”** จัดเป็นอีกหนึ่งคนอาจารย์ยุคเก่าที่มีลูกศิษย์ทุกระดับชั้นมากมายรวมทั้ง **“พระบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์”** ก็ได้เสด็จไปฝากตัวเป็นศิษย์ของท่าน หลวงพ่อฟิ่ง เป็นผู้มอบกระดูกหน้าผากนางนาคให้เสด็จในกรมฯ ซึ่งมีความเอ็นดูมากจนเป็นที่กล่าวถึงของพระโอรสและธิดา ซึ่งเสด็จเตียบอกว่า ไม่ต้องกลัว และความเอ็นดูของนางนาคก็ปรากฏถึง 2 ครั้ง ในตำหนักนางเล็ง

ในเรื่องกระดูกหน้าผากของนางนาคนี้ได้ปรากฏในงานเขียนประวัติของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) รวบรวมโดย ม.ล.พระมหาสว่ง เสนียวงศ์ ณ อยุธยา พ.ศ.2473 บรรยายไว้ว่าหลังจากที่นางนาคออกอาละวาดหนัก สมเด็จพระพุฒาจารย์ท่านรู้เรื่องจึงลงไปค้างที่วัดมหาบุศย์และเรียกนางนาค ขึ้นมาคุยกัน ผลสุดท้ายท่านเจาะกระดูกหน้าผากของนางมาลงยันต์และทำเป็นบันแห่งคาตเอว ผีนางนาคก็ไม่ออกมาอาละวาดอีกเลย และในเรื่องนี้ สมบัติ

พลายน้อย (ส. พลายน้อย 2533: 36) ก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่ค้นคว้าและเขียนเรื่องของแม่นาคสุรูป เอาไว้ว่า กระตูกหน้าผากแม่นาคนั้น สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) ได้ประทานให้กับ สมเด็จพระอมเจ้าสมเด็จพระพุฒาจารย์ (ทัต) และประทานให้ หลวงพ่อพริ้ง (พระครูวิสุทธิ คีลาจารย์) อีกต่อจนมาถึงกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ไม่นานนักแม่นาคก็มาราบลา จากนั้นก็ไม่มีใครพบกระตูกหน้าผากของแม่นาคอีก

สรุป

ความเชื่อเรื่องยானาคเป็นความเชื่อที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลานาน ซึ่งเป็นเรื่องราวตำนานที่เล่าขานกันมาตั้งแต่อดีต เป็นเรื่องราวของผีสาว แสดงอภินิหารให้ปรากฏ นอกจากนี้ยังแสดงถึงความรักแท้ของหญิงไทย ซึ่งรักสามีเมื่อมีชีวิตอยู่ และเมื่อตายไปก็ยังกลับมาปรากฏร่าง ทำหน้าที่ภรรยาและคุ้มครอง สามี ลูก ททรัพย์สมบัติของครอบครัว ในท้ายที่สุดตำนานเรื่อง **“แม่นาคพระโขนง”** แสดงลักษณะเด่นของคำสอนทางศาสนาพุทธ ที่แสดงว่า **“ธรรมย่อมชนะอธรรม”** และการหมดสิ้นบาปกรรมก็คือการอโหสิกรรม ยอมรับชะตากรรม ประพฤติตนเป็นคนดี เพื่อหวังผลจะได้ไปเกิดใหม่ในภพภูมิที่ดี ปัจจุบันศาลของยானาค ตั้งอยู่ที่ วัดมหาบุศย์ เขตสวนหลวง จังหวัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้คนต่างมาไหว้สักการบูชาและขอพรตามความเชื่อ ส่งผลให้อิทธิพลของยானาคที่มีต่อความเชื่อของคนไทย พบว่ามี ดังนี้ 1.อิทธิพลต่อความเชื่อเกี่ยวกับยானาคเรื่องความรัก ศาลยானาคเป็นสัญลักษณ์ของความรักที่เป็นอมตะ แต่เมื่อขอพรแล้วความศักดิ์สิทธิ์บังเกิดสมดังใจหวัง สิ่งหนึ่งที่คู่รักต้องมีคือ **“ความซื่อสัตย์”** 2. อิทธิพลต่อความเชื่อเกี่ยวกับยானาคเรื่องการเกณฑ์ทหารของชายไทยในช่วงจับใบดำใบแดงในการเข้าเป็นทหารกองประจำการถ้ามีชายไทยคนไหนที่ไม่อยากติดทหาร เพราะเชื่อว่าท่านไม่ชอบการเป็นทหาร เพราะทหารทำให้ท่านกับสามีต้องพรากจากกัน และ 3.อิทธิพลต่อความเชื่อเกี่ยวกับยานาคเรื่องโชคลาภ ส่วนมากผู้คนมักมาขอให้ถูกหวย ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความเชื่อส่วนบุคคล แต่หลายคนก็แวะเวียนมากราบไว้ก็เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และขอพรเพื่อให้ตนเองมีความสบายใจมากขึ้น

บรรณานุกรม

- กึ่งแก้ว อุตถากร. (2519). *คติชนวิทยา*. กรุงเทพฯ:พิมพ์ลักษณ์.
- ธวัช ปุณโณทก. (2528). *ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน*. กรุงเทพฯ : ศิลปะบรรณาการ.
- ประคอง นิมมานเหมินทร์. 2545. *นิทานพื้นบ้าน พิมพ์ครั้งที่2*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประชิด สฤณะพัฒน์.(2546). *วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย*. กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญา.
- ประมวญ ดิฉินสัน.(2522). *คติชาวบ้านการศึกษาในด้านมานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ : แพรวพทยาอินเตอร์เนชั่นแนล.
- พรศักดิ์ พรหมแก้ว.(2544). *ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีกับบทบาททางสังคมของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในภาคใต้*.กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- พาณี ศรีวิภาต. (2545). *การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่องนางนาคพระโขนง*. มัลลิกา คณานุรักษ์. (2550). *คติชนวิทยา*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- อเนก นาวิกมูล. (2543). *เปิดตำนานแม่นาคพระโขนง*. กรุงเทพฯ : โнора.
- อรอินทร์. (2553). *นิทานพื้นบ้านไทยฉบับตำนานถิ่นไทย*.กรุงเทพฯ:ไพลิน.
- วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.